

NĚKTERÉ POLITICKÉ ASPEKTY VĚDECKOTECHNICKÉHO ROZVOJE V PVOS V SOUČASNÉM OBDOBÍ A VÝCHODISKA JEJICH ŘEŠENÍ

Protivzdušná obrana státu s ohledem na své poslání a internacionální charakter stála vždy v čele vědeckotechnického rozvoje v naší armádě. Proto byly objektivně s určitým předstihem získávány zkušenosti ze zdokonalování pohotovostního systému, zavádění automatizovaných systémů řízení, především pak kvalitativně nové techniky a zbraňových systémů.

Vojenskoodborné a technické úkoly s tím spojené jsou vcelku úspěšně plněny. S určitým zpožděním se však začínaly projevovat problémy v sociálně politické oblasti tohoto procesu, které sice bylo možné předvídat, ale ve většině případů neměly alarmující podobu. A tak i když byly včas zformulovány, zůstaly stranou pozornosti.

Proto je potřebné některé zkušenosti (pozitivní, ale i negativní) zobecnit, vzít si z nich poučení a umožnit širšímu aktivu velitelů a politických pracovníků, aby se podobných problémů vyvarovali.

I když myšlenka o tom, že kvalitativně nové úkoly není možné řešit starými postupy, je bezesporu pravdivá, neznámá to v žádném případě vzdát se všech pozitivních zkušeností.

Nástrojem, který umožňuje oddělit životaschopné formy a metody práce od těch, které je nutné přehodnotit, je historicko-logický přístup k faktům. Ne nadarmo se vedle kategorie přestavba používá pojem **obnova**. Přestavba se neuskutečňuje jen tím způsobem, že se na řešení nových, dosud neznámých procesů a jevů hledají a tvořivým způsobem rozpracovávají principiálně nová, předtím neznámá řešení, postupy a způsoby. Spolu s tímto postupem přestavby se zároveň obnovují, „renovují“ i z odkazu klasiků marxismu-leninismu a praxe výstavby socialismu známé, osvědčené ideje, postupy, principy.

Proč tyto myšlenky připomínám? V PVOS se otázkám sociálně politických aspektů vědeckotechnického rozvoje věnujeme dlouhodobě. Základ poznání tvoří období na začátku osmdesátých let, kdy bylo nutné reagovat na dynamické zavádění nové techniky třetí generace, zejména automatizovaných a zbraňových systémů. Řada problémů, zejména vojenskoodborných a technických byla vyřešena, velká pozornost byla věnována úloze člověka v nových podmínkách. Proto je nezbytné vrátit se k myšlenkám a závěrům, které byly v daném období základem stranickopolitické práce i řešení věcných problémů.

Současná doba je příhodná pro to, aby se prohloubilo poznání působení věcných a sociálních faktorů na osobnost člověka. Vedle toho je zapotřebí vyvodit poučení pro řešení současných i budoucích problémů rozvoje PVOS.

Hodnotíme-li dnešní měřítka požadavky východiska a závěry pro řešení sociálně politických problémů, jak byly zformulovány na dvou po sobě jdoucích teoreticko-praktických konferencích (v letech 1981 a 1982), vystupuje do popředí snaha obrazně řečeno chránit příslušníky PVOS především před negativními vlivy vědeckotechnického rozvoje. Toto na první pohled „charitativní“ chápání sociální oblasti vyplývalo z toho, že obecně převládal názor, že vědeckotechnický pokrok vyřeší všechny existující problémy – sníží se požadavky na kádry, a to jak na jejich přípravu, tak počet, automaticky se zvýší kvalita pohotovostní systému, vzroste spokojenost lidí, klesne odchodovost atd. Avšak problémy, které jsme museli řešit, ukázaly, že v žádném případě nejde o bezrozporný proces.

Navíc některé z nich se reprodukuje, o čemž svědčí nejen neklesající počet žádostí o odchod z PVOS motivovaný nedostatky v sociálním zabezpečení lidí, lépe řečeno skutečnost, že neklesá, ale spíše stoupá náročnost služby, obsah kritických připomínek směřujících převážně k řešení sociálně politických problémů a ukazujících na to, že nejsou respektovány oprávněné potřeby a zájmy lidí, na úroveň řešení a jeho vlivy na plnění úkolů, vztahy a atmosféru ve vojenských kolektivech. Lidé upozorňují na existující problémy, které brání tomu, aby měli dobrý pocit z vykonané práce.

V tomto směru je plně platná analýza příčin tohoto stavu, jak ji přednesl náčelník hlavní politické správy na ideově teoretické přípravě vedoucích funkcionářů ČSLA dne 26. 1. 1988. Charakterizuje potíže druhé poloviny šedesátých let a potvrzuje, že narůstá zejména rozpor mezi náročnými úkoly bojové a politické přípravy, jejich materiálovým i kádrovým zabezpečením. Vliv strany na život vojsk štábů a řídicích orgánů armády oslabovalo nedůsledné uplatňování leninských principů řízení i slabiny ve výchovné práci velitelů. V práci politických orgánů a stranických organizací se projevovaly prvky formalismu, nedůslednost v plnění stranických usnesení. Opatření přijímaná velením armády k odstranění těchto nedostatků se ukázala jako málo účinná, protože měla převážně administrativní charakter a byla formální.

V zájmu objektivnosti hodnocení je potřebné vidět to, že i v podmínkách PVOS bylo vynaloženo nemálo úsilí, aby problémy, které jsem uvedl, byly odstraněny. To, že se to nepodařilo, má v našich podmínkách více příčin.

Přesto, že PVOS stojí v čele využívání vědeckotechnického pokroku a na její příslušníky jsou vysoké nároky, uplatňoval se (a někdy ještě uplatňuje) tzv. „zbytkový princip“, který se obecně projevoval při rozdělování společenského bohatství v tom, že sociální programy byly sice považovány za prvotradé, avšak praxe byla opačná.

Tak je tomu např. při reorganizacích, ale zejména při zavádění nové techniky. Je pochopitelné, že zdroje, které může společnost na armádu vynakládat, nejsou neomezené, ale s tím by se mělo počítat. Neprosazovat od začátku maximalistické požadavky. Má-li se potom ušetřit, na prvním místě se škrtnou položky na zabezpečení člověka. Nová technika se zavádí bez zvážení vlivů kádrového a materiálního zabezpečení na život příslušníků, kteří ji budou obsluhovat.

Tento postup, protože byl často kritizován, byl obhajován tím, že v zájmu zvyšování bojové síly armády není žádná obět dost velká. Ale to je jen část pravdy. Přísaha sice zavazuje každého příslušníka armády nelítovat sil k zabezpečení obrany vlasti, ale to neznamená, že nevyužijeme každé možnosti k tomu, abychom mu umožnili harmonický rozvoj.

A to je jádro problému. Jak ukazují výsledky při zabezpečování bojové pohotovosti a zejména pohotovostního systému PVOS, lidé obětavě překonávají těžkosti služby, kriticky však poukazují a odmítají ty skutečnosti, které považují za zbytečné a mají převážně subjektivní příčiny.

Proto je oprávněný požadavek budovat a upevňovat systém PVOS spíše cestou kvalitativních než kvantitativních změn. Jeho naplnění by vytvořilo příznivější podmínky pro řešení sociálních aspektů, které přináší vědeckotechnický rozvoj. Vždyť je zarážející, že do popředí tohoto procesu vystupují spíše negativní skutečnosti, jejichž řešení odvádí pracovníky od kvalitního plnění jejich funkčních povinností, neovlivňuje jejich iniciativu.

Na tomto místě je třeba připomenout, že přestavba a strategie urychlení je založena na aktivizaci lidského činitele, a je tedy třeba odstraňovat vše, co tento proces brzdí. Navíc

vzniká falešné vědomí, že složitost a náročnost služby v PVOS není ve vysoké internacionální odpovědnosti za obranu vzdušné hranice socialistického společenství, ale právě v překonávání těžkostí. Tím se ztrácí její politický motiv, což je velmi závažné.

Z toho, co jsem uvedl, vyplývá závěr, že sociální aspekty vědeckotechnického rozvoje PVOS nelze řešit až tehdy, kdy se stávají více politickým problémem. Je potřebné odmítat chápání sociální oblasti jen jako pomoc, ochranu před negativními vlivy tohoto procesu. Stejně tak názor některých velitelů na to, že požadavky lidí na odpovídající podmínky jak při výkonu funkcí, tak i mimo službu jsou v rozporu s požadavky společnosti a armády. Jestliže totiž před časem vystupoval do popředí problém, aby se člověk při změnách technologií či průběhu bojové činnosti bral v mírových podmínkách v úvahu, dnes tyto požadavky mají obecnou platnost.

Chceme-li překonat tyto tendence, znamená to důsledně překonávat praktikismus, od kterého je velmi blízko k pragmatismu.

Dospěli jsme totiž k závěru, že problémy pramení z podceňování teorie, povyšování praxe a jejich zkušeností na zásadu. Při složitosti plněných úkolů se nelze vyhnout určitému teoretickému zobecnění pozitivních i negativních výsledků.

Teorie je nezbytná nejen pro perspektivní sociální a politickou orientaci. Je jí zapotřebí doslova pro každý krok vpřed. Je to v souladu s myšlenkou V. I. Lenina: naučit se řešit úkoly novými metodami je možné pouze v případě, jestli jsme si dobře a kriticky osvojili zkušenosti včerejší. A ty hovoří o tom, že ani sebevýznamnější praktická otázka nebyla úspěšně vyřešena, když chybělo její teoretické objasnění a zdůvodnění. Složitost tohoto problému spočívá v tom, že škody, které jeho neřešení způsobuje, nejsou patrné ihned. Navíc překračování bariér v myšlení lidí je daleko svízelnější než řešení technických a vojenskoodborných úkolů.

V PVOS hledáme možnosti postoupit v tomto směru jednak ve spolupráci s VVTŠ v Liptovském Mikuláši, jednak ve využití výsledků výzkumu VHU, který se touto problematikou zabývá. Dále ve vlastní teoretické činnosti, protože zejména společné porady PO PVOS s odbornými funkcionáři přinášejí mnoho poznatků. V žádném případě se neztotožňujeme s tvrzením, že teorii se mají zabývat jen k tomu určené instituce.

Stále aktuální zůstává překonávání rozporu mezi osobními zájmy příslušníků PVOS a potřebami zabezpečení obrany. V jádru jde především o to, postavit před lidi program, který by tyto zájmy integroval. Vycházet musíme z toho, jak bylo konstatováno na celoarmádním stranickém aktivu, že tento rozpor má své příčiny ve zvyšujících se nárocích na všestrannou připravenost důstojníků a praporčíků, v omezování rozsahu jejich volného času, častých změnách ve funkcích a míst posádek, což má odraz v rodinném životě, v možnostech společenského a kulturního vyžití. To vše na pozadí tvrzení, že úloha lidského činitele ani v období VTR neklesá, ale spíše naopak.

V této souvislosti je nutné uvést, že se nesmíme dopustit té chyby, která spočívá v tom, že budeme vidět nápravu jen v odstraňování negativních jevů. Je nezastupitelnou povinností velitelů a politických pracovníků, ale i stranických organizací, aby uměli ukázat podřízeným, jak v daných podmínkách žít lépe, ale co je důležitější, reálně je zlepšovali.

Určitou zkušeností v tomto smyslu je poznatek z realizace RMNO č. 13/1986, kdy velitelé po velkém úsilí vytvořili časový prostor pro uspokojování zájmů lidí, ale nedokázali jej naplnit obsahem. Spíše jsme se setkávali s pasivitou.

Jde tedy nejen o to překonávat potíže, ale spolu s tím zvyšovat účinnost výchovného vlivu služby v PVOS v jednotě s vytvářením podmínek pro rozvoj těch aktivit, které přispívají k harmonickému rozvoji osobnosti všech kategorií příslušníků PVOS. Přináší to ovšem nejednu překážku. Např. další sebevzdělávání. I když vystupuje jak nutnost vědeckotechnické revoluce a uplatnění jejich možností v rozvoji PVOS, musíme vidět, že je zabezpečováno až na výjimky formou sebevzdělávání. V tom je ovšem potíž. Protože jen jednotlivci mimořádně fyzicky a psychicky odolní se mohou po průměrných 48 hodinách týdenní práce prakticky ve větším rozsahu vzdělávat, rozvíjet svou technickou aktivitu, uplatňovat svůj talent ve společensky prospěšném směru. Z toho vyplývá, že s ohledem na vytíženost lidí, je potřebné přehodnotit systém dalšího vzdělávání (mimo již organizovaného postgraduálního studia) přede-

vším toho s menší periodicitou, který by umožňoval zejména technickým kádrům být na úrovni úkolů které plní. Do tohoto procesu je možné zařadit i nezbytné rekvalifikace.

V souvislosti s požadavky, které na příslušníky klademe, velmi často hovoříme o aktivizaci lidského činitele. Skutečností je, že v první řadě hovoříme o tom, jak by měl člověk jednat, jaké funkce plnit. Málo se však zabýváme tím, zda má na jednání dostatek psychických a fyzických sil. Zvláště výrazně to vystupuje do popředí v případech, kdy člověk selže – při haváriích, mimořádných událostech, v našich podmínkách po neúspěšném zásahu při narušení vzdušného prostoru.

Jde o to, abychom nehovořili o lidském faktoru a neodsunuli do pozadí takové pojmy, jako je osobnost a individualita, abychom „pro les nepřehlíželi stromy“.

S postupným zaváděním moderní techniky, která mění postavení člověka při jejím využívání, je v našich podmínkách potřebné řešit rozpor, který tento proces provází.

Je to vztah mezi vysoce kvalifikovanou a nekvalifikovanou prací, které je v armádě, zejména v oblasti zabezpečení bojové činnosti a života vojsk stále velké množství, lze předpokládat, že se tento rozpor, nebude-li včas řešen, bude prohlubovat.

Na dosaženém stupni vývoje společnosti a tedy i armády zákonitě existují činnosti, které jak svým obsahem, tak i formou mohou člověka těžko uspokojit.

Je proto naší povinností ukazovat na jejich prospěšnost a nezbytnost. Je také nutné z nich odstraňovat jakoukoli samoučelnost a zneužívání skutečností, že přes všechny problémy v armádě existuje relativní dostatek pracovních sil. Ukazují to všechny případy extenzivního plnění úkolů.

Je tedy potřeba respektovat, že účinnost práce, zvýšení její produktivity, nezávisí pouze na úrovni technického vybavení nebo profesionálních schopnostech člověka, ale také na ukazatelích sociálního rozvoje, jako je úroveň morálky, formy spolupráce, atmosféra v pracovních kolektivech.

Právě proto zvýšení efektivnosti práce stále ve větší míře závisí nejen na investicích, které armáda (a tedy i PVOS) vynakládá na vědeckotechnické vybavení, ale také na investicích do sociálního rozvoje a sociálního zabezpečení vojsk.

Proto je tak významné včas řešit rozpory, které proces uplatňování výsledků vědeckotechnické revoluce v praxi přináší.

To ovšem znamená, že tyto rozpory jsou zjištěny. Bohužel se setkáváme s tím, že jsou reálně existující rozpory zaměňovány za „nedostatky“ nebo „problémy“, což pak vede k závažným chybám. V praktické činnosti má takový přístup za následek snahu zbavit se toho, co je rozporné, často bez pochopení povahy této rozpornosti, což vede buď k předčasnému „vyřešení“ rozporu, které však není řešením skutečným, protože jde zejména o voluntaristická opatření byrokratického typu a má čistě formální charakter, nebo vede k řešení neúplnému, ignorujícímu skutečný stav věcí.

Tento závěr má metodologický význam pro úspěšné řešení všech otázek, které uplatňování výsledků VTR v PVOS v sociální oblasti přináší, především proto, že nemusí mít vždy alarmující podobu. Přehlížení reálných rozporů může vyvolávat závažné problémy, a tak ovlivňovat plnění základního poslání PVOS.

V článku jsem samozřejmě nemohl ukázat všechny problémy a způsoby jejich řešení, které jsou s dynamickým vědeckotechnickým rozvojem PVOS spojeny. Byl jsem veden snahou postihnout závažnost jeho sociálně politických aspektů a důsledků, které přináší, jsou-li podceňovány.